

מדינת ישראל
משרד החינוך

סוג הבחינה: בגרות לבתי ספר על-יסודיים
מועד הבחינה: קיץ תשע"ו, 2016
מספר השאלון: 57381
נספח: מדרש תמונה לשאלה 5

גאוגרפיה — אדם וסביבה

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
- פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל — 36 נקודות
- פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון — 28 נקודות
- פרק שלישי — נתי"ב (ניתוח תופעות יסוד במרחב) — 36 נקודות
- סה"כ — 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש:
- (1) אטלס אוניברסיטאי חדש, הוצאת יבנה, משנת 1993 ואילך
(ללא המילון למונחי הגיאוגרפיה).
- (2) אטלס כרטא — פיזי, מדיני, חברתי, כלכלי, משנת 1993 ואילך.
- (3) אטלס כרטא אוניברסלי.
- (4) אטלס ישראל החדש — האטלס הלאומי **מהדורת 2008**.
- (5) מפה של ארץ-ישראל 1:250,000.
- (6) מפה גאולוגית של ארץ-ישראל 1:250,000 או 1:500,000.
- ד. הוראה מיוחדת: כדי להמחיש את תשובותיך היעזר בסרטונים, חתכים וגרפים, לפי הצורך.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת פרק ראשון — גאוגרפיה של ארץ-ישראל

(36 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שתי שאלות: על אחת מן השאלות 1-3, ועל אחת מן השאלות 4-6.

ענה על אחת מן השאלות 1-3 (לשאלה — 22 נקודות).

1. גבולות ישראל

א. לאחר מלחמת העצמאות עבר בתוך ירושלים גבול בין מדינות.

(1) ציין את שמות המדינות שביניהן הפריד גבול זה, וכתוב מה היה מעמדו הבין-לאומי.

(6 נקודות)

(2) האם תוואי הגבול שעבר בירושלים תאם את תכנית החלוקה של האו"ם משנת 1947?

נמק את תשובתך. (8 נקודות)

ב. תאר את השינוי שחל בגבול שעבר בירושלים בעקבות מלחמת ששת הימים.

ציין שינוי נוסף שחל בגבולות של ישראל בעקבות מלחמה זו. (8 נקודות)

2. מסחר

א. בעשורים האחרונים נבנו בישראל קניונים.

בשנת 1987 נבנה בישראל הקניון הראשון.

בשנת 2000 היו בישראל כ- 120 קניונים.

בשנת 2005 היו בישראל כ- 200 קניונים.

בשנת 2015 היו בישראל כ- 300 קניונים.

הסבר שני גורמים לשינוי במספר הקניונים. (8 נקודות)

ב. בעשורים האחרונים חל מעבר של פעילות המסחר ממרכזי הערים אל מרכזי מסחר

בשוליהן ("פאוור סנטר").

(1) הסבר שני גורמים לתופעה זו. (7 נקודות)

(2) הסבר שני חסרונות של תופעה זו. (7 נקודות)

3. פיתוח בר-קיימא

א. הסבר מהי 'תכנית מתאר ארצית'.

הסבר מדוע חשוב שתכנון של יישובים חדשים יהיה בהתאם לתכנית המתאר הארצית.

(8 נקודות)

ב. קרא את הקטע שלפניך.

ממשלת ישראל אישרה הקמת חמישה יישובים קהילתיים חדשים בנגב, על אף שלטענת

הדרג המקצועי במשרדי הממשלה הקמת יישובים חדשים עלולה לפגוע בסביבה.

(מעובד על פי: דהימקור 23/11/2015)

ציין שתי בעיות בתחום איכות הסביבה שעלולות להיווצר בעקבות הקמת יישובים חדשים

בנגב. (8 נקודות)

ג. הסבר מהי התועלת בהקמת יישובים חדשים בנגב. (6 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-6 (לשאלה — 14 נקודות).

4. נצרת — אטלס ישראל החדש

א. עיין באטלס ישראל החדש בעמוד 100, מפה ד — התפתחות השטח הבנוי באזור נצרת.

נצרת היא גלעין של מטרופולין בהתהוות.

הצג שני נתונים מן המפה לביסוס טענה זו. (6 נקודות)

ב. תאר שני מאפיינים של העיר נצרת שמאפשרים לה להיות גלעין של מטרופולין.

(8 נקודות)

/המשך בעמוד 4/

5. עיצוב הנוף — מדרש תמונה

בנספח שתי תמונות של חופי הים התיכון. עיין בהן וענה על הסעיפים א-ב.

א. ציין את השם של צורת הנוף הנראית בכל אחת מן התמונות. (6 נקודות)

ב. בחר באחת מצורות הנוף שבתמונות, והצג קושי אחד שיש לאדם בשימוש באזור שבו

צורת נוף זו. תאר דרך אחת להתמודדות של האדם עם הקושי שהצגת.

(8 נקודות)

שים לב!

שאלה 6 מיועדת לתלמידים שקראו את המאמר:

"אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21" מאת אלישע אפרת.

(בתוך: אתרים, המגזין, 2014)

6. מאמר — "אנו משמרים את מה שאנו אוהבים: בעקבות תמ"א 9 ותמ"א 21"

קרא את הקטע שלפניך המובא מן המאמר, וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

כל אומה ובוודאי כל עיר שומרת, בדרך כלל, על ציוני דרך שהובילו אותה לעצמאותה. בייחוד כאשר אלה מתבטאים במבנים פיזיים ובמקומות חשובים המאפיינים שלבים במאבק על הקרקע, על ההתיישבות ועל בניין המולדת. הדבר נעשה באמצעות שימור וטיפוח של מקומות, מבנים ועצמים בעלי חשיבות היסטורית או של מקומות בעלי חשיבות אתנוגרפית המאפיינים אורה חיים של התושבים בעבר. עיר ומדינה אינן יכולות להתעלם מחשיבותן של אבני דרך אלה, מה גם שכל שהתפתחות בעיר היא מודרנית ומהירה, כך הולכים אתרים ועצמים חשובים ונשכחים ואף נהרסים, ואנו עלולים לאבד נכסים המציינים את ההמשכיות ואת הרציפות של חיינו במרחב.

במאמר מוצגות כמה מטרות של שימור אתרים ומבנים, וכמה בעיות הנוגעות לשימור אתרים.

א. הצג מטרה אחת של שימור אתרים המוצגת בקטע, והסבר אותה.

על פי המאמר, הצג מטרה נוספת של שימור אתרים, שאינה מוצגת בקטע, והסבר אותה.

(8 נקודות)

ב. על פי המאמר, הצג בעיה אחת הנוגעת לשימור אתרים בישראל שאינה מוצגת בקטע,

וכתוב כיצד לדעתך אפשר לפתור בעיה זו. (6 נקודות)

פרק שני — גאוגרפיה של המזרח התיכון

(28 נקודות)

בפרק זה עליך לענות על שתיים מן השאלות 7-10 (לכל שאלה — 14 נקודות).

7. סחר חוץ

- א. בטבלה שלפניך מוצגים מוצרי היצוא והיבוא העיקריים של מדינות במזרח התיכון. ציין מה משותף למוצרים שהמדינות האלה מייצאות, ומה משותף למוצרים שהן מייבאות. (8 נקודות)

מוצרי יצוא ומוצרי יבוא

מוצרי יבוא	מוצרי יצוא
מכונות	ירקות ופירות
כלי תחבורה	טקסטיל
מוצרים פטרוכימיים	נפט גולמי

(מתוך האתר www.cia.gov)

- ב. במדינות המזרח התיכון אין איחוד כלכלי כמו השוק האירופי המשותף. הסבר את הקשר בין עובדה זו לבין המשאבים הטבעיים שיש ברוב מדינות המזרח התיכון. (6 נקודות)

8. תחבורה

- א. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על מספר שדות התעופה באיזן ובמצרים. עיין באטלס, והסבר שני גורמים להבדלים בין המדינות במספר שדות התעופה. (9 נקודות)

המדינה	מספר שדות תעופה
אירן	319
מצרים	72

(מתוך האתר www.cia.gov)

- ב. לשדה התעופה של קהיר חשיבות בין-לאומית רבה. הסבר מדוע. (5 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

9. זיהום אוויר

א. בטבלה שלפניך מוצגים נתונים על הכמויות של פליטות פחמן דו-חמצני (CO_2) במדינות

אחדות במזרח התיכון בשנים 1985, 2011.

כמויות של פליטות פחמן דו-חמצני במדינות במזרח התיכון

כמות CO_2 שנפלטה (טונה / נפש)		המדינה השנה
2011	1985	
18	13	ערב הסעודית
3	1	מצרים
28	17	כוויית
4	3	ירדן

(מתוך האתר www.worldbank.org)

(1) מייין את המדינות המוצגות בטבלה לשתי קבוצות, והסבר לפי איזה עיקרון

ערכת את המיון. (4 נקודות)

(2) בחר מדינה אחת, והסבר שני גורמים לכמות הפליטה של פחמן דו-חמצני

במדינה זו. (4 נקודות)

ב. הסבר שני קשיים של מדינות המזרח התיכון להפחית את זיהום האוויר. (6 נקודות)

10. נפט במזרח התיכון

א. במזרח התיכון נמצאים כשני שלישים מעתודות הנפט של העולם.

תאר שני תנאים שאפשרו את ההיווצרות של מאגרי הנפט. (6 נקודות)

ב. גילוי הנפט במדינות המזרח התיכון גרם לשינוי ניכר ב**דמוגרפיה** במדינות אלה.

תאר את השינוי, והסבר שתי השפעות שליליות של שינוי זה. (8 נקודות)

פרק שלישי – ניתוח תופעות יסוד במרחב

(36 נקודות)

בפרק זה תיבדק יכולתך להתמודד עם שאלות העוסקות בחבל ארץ שלא למדת עליו. השאלות מתבססות על מיומנויות בגאוגרפיה ועל מיומנויות חשיבה. המידע הגאוגרפי נתון במפות החבליות והפיזיות שבאטלס, ובמפות העולמיות והנושאיות. חבל הארץ שהשאלון עוסק בו הוא **ניגריה**. עליך לענות על שלוש שאלות: על שאלה 11 (חובה), ועל שתיים מן השאלות 12-14. (לכל שאלה – 12 נקודות).

שאלת חובה – ענה על שלושה מן הסעיפים בשאלה זו (לכל סעיף 4 נקודות).

11. ניגריה – מאפיינים פיזיים ומאפיינים אנושיים

- א. ציין את מיקומה של ניגריה באפריקה, ואת שמות המדינות שגובלות בה.
- ב. תאר את ההבדל בין כמויות המשקעים בצפון ניגריה ובין כמויות המשקעים שבדרומה, והסבר גורם אחד להבדל זה.
- ג. לגוס היא העיר הגדולה בניגריה. תאר שני יתרונות מיקום של לגוס המסייעים בהתפתחות העיר.
- ד. קו הרוחב 10° צפון עובר בניגריה. ציין גידול חקלאי אחד בניגריה באזור שמצפון לקו זה, וגידול חקלאי אחד באזור שמדרום לקו זה. הסבר גורם אחד לתפוסת של אחד מן הגידולים האלה.

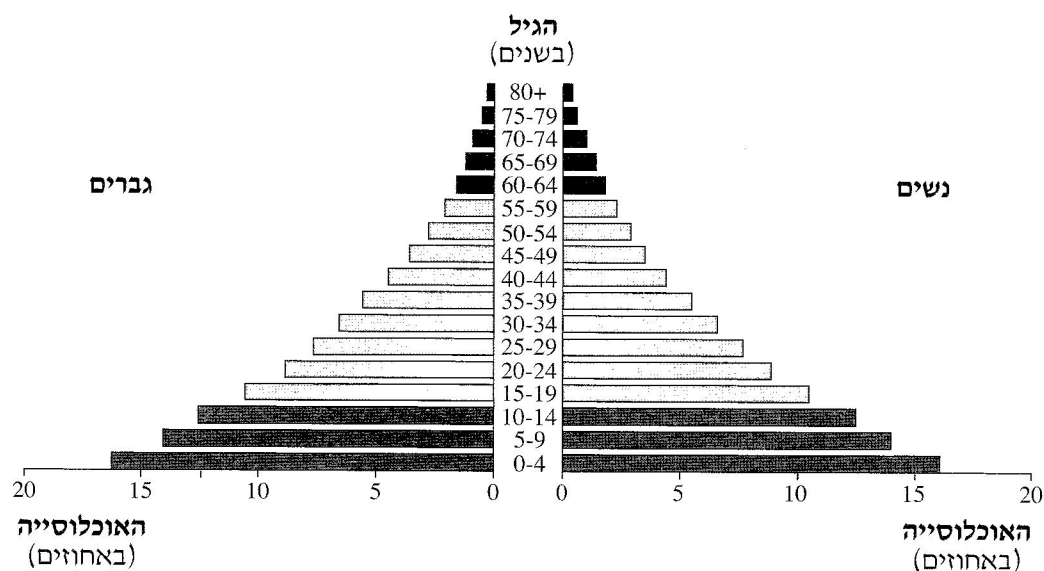
ענה על שתיים מן השאלות 12-14 (לכל שאלה – 12 נקודות).

12. הנהר ניגר (ניז'ר)

- א. ציין שלושה שימושים של הניגר בניגריה. (3 נקודות)
- ב. הניגר הוא נהר בין-לאומי. הסבר שתי בעיות שעלולות להיגרם לניגריה עקב כך. (4 נקודות)
- ג. כתוב מהי צורת הנוף שנוצרה בשפך הניגר, והסבר תנאי אחד להיווצרותה. (5 נקודות)

13. אוכלוסייה

בפירמידת הגילים שלפניך מוצג מבנה הגילים של אוכלוסיית ניגריה בשנת 2016.
עיין בפירמידת הגילים, וענה על הסעיפים א-ב שאחריה.

(מן האתר www.census.gov)

- א. הסבר שני גורמים אפשריים לגודל של כל אחת מקבוצות האוכלוסייה התלויה (סך הכול – ארבעה גורמים). (8 נקודות)
- ב. תאר שתי השפעות אפשריות של מבנה הגילים הנראה בפירמידה על החברה ו/או על הכלכלה של ניגריה. (4 נקודות)

14. אנרגיה

א. כ- 34% מהפקת החשמל של ניגריה בשנת 2012 היו ממקורות אנרגיה הידרואלקטריים.

הסבר שני גורמים שאפשרו זאת. (4 נקודות)

ב. בטבלה שלפניך מובאים נתונים של צריכת האנרגיה לנפש בניגריה בשנת 2012

(לשם השוואה מובאים גם הנתונים של צריכת האנרגיה בניו זילנד ובקנדה).

הצע הסבר לצריכת האנרגיה בניגריה.

(4 נקודות)

צריכת אנרגיה לנפש

(2012)

המדינה	צריכת אנרגיה (ק"ג נפט/נפש)
ניגריה	795
ניו זילנד	4,301
קנדה	7,226

(מתוך האתר של הבנק העולמי)

ג. ניגריה היא יצואנית הנפט החמישית בגודלה בעולם.

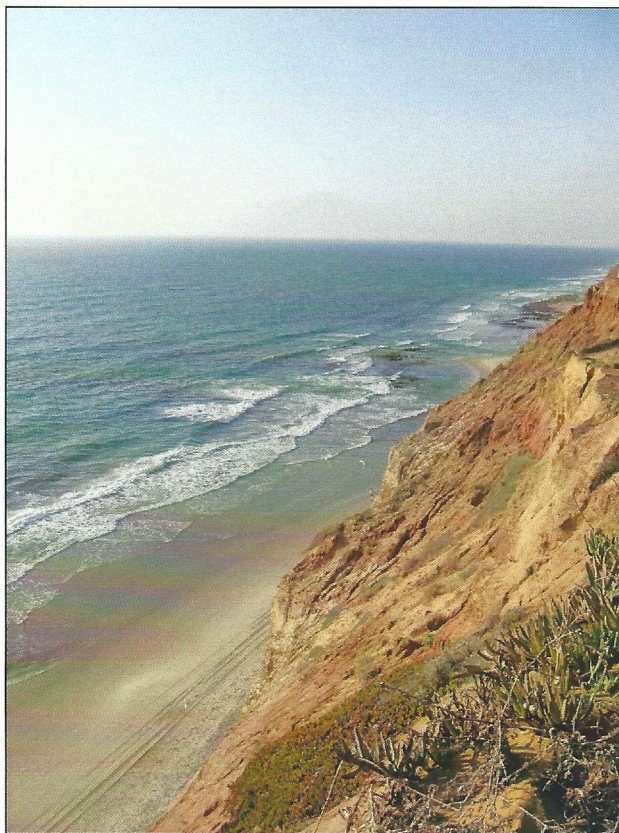
עייין באטלס, והסבר יתרון שיש במיקום של ניגריה המסייע לה לייצא למדינות העולם את

הנפט המופק בה. (4 נקודות)

בהצלחה!

נספח לשאלה 5: מדרש תמונה ملحق للسؤال 5: تحليل صورة

תמונה 1
الصورة 1

תמונה 2
الصورة 2

